

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov: „*Émilie Du Châtelet, femme de lettres*“

Autorka: PhDr. Dagmar Pichová, Ph.D.

Oponentka: doc. Erika Lalíková, Ph.D.

Nielen náhodný pozorovateľ, ale najmä ten, kto sa zaoberá filozofiou do hĺbky, si nemôže nevšimnúť fakt, že autormi filozofických a či vedeckých textov vo všeobecnosti (najmä v minulosti) boli prevažne muži. Hľadaniu dôvodov, prečo tomu tak bolo a čiastočne ešte stále je, sú venované desiatky monografií a štúdií. V jednej z populárnych prác venovaných obrazu filozofie v textoch najvýraznejších postáv minulosti je okrajovo pripomenuté, že mnohé ženy, ktoré sa mohli stať filozofkami a či vedkyňami, písali miesto kníh básne a listy. Skutočne len drobná vzorka žien mohla svoj odbor priamo ovplyvniť. Ich príspevky bývali merané a prehodnocované poväčšine z tzv. druhej ruky, často len na okraj textov mužských autorov, ktorí sporadicky venovali tej ktorej autorke slová uznania, častejšie však kritiky. O tom do akej miery opodstatnej, je otázne.

Je vzácne a v mnohých ohľadoch obohacujúce čítať vedeckú prácu venovanú vedkyňi a filozofke z obdobia osvietenstva. Éry, ku ktorej máme údajne najbližšie. Gabrielle-Émilie Le Tonnelier de Breteuil, markíza Du Châtelet, bola nesporne jednou zo skutočne najvzdelanejších žien 18. storočia. Bola známa nielen vo francúzskom prostredí v ktorom vyrastala, priamo zasahujúc do jeho vedeckého života. Sporadicky sa jej meno pripomenulo aj v našom stredoeurópskom priestore, aj keď nie v kontexte prác súdobých autorov, skôr v neskoršie koncipovaných textoch venovaných interpretácii rozmanitých podôb osvietenstva, ako aj v novších prácach autorov a autoriek textov „spadajúcich“ do tematických okruhov genderových štúdií¹. Systematickú pozornosť tejto výraznej postave, a to nielen prekladom zaujímavej práce „*Discours sur le bonheur*“ – „*Rozprava o štěstí*“ (s úvodným komentárom, bohatým poznámkovým aparátom a sprievodnými textami), ale aj v predkladanom habilitačnom spise „*Émilie Du Châtelet, femme de lettres*“, venovala Dagmar Pichová.

¹ Menšiu pozornosť tejto výnimočnej postave v súvislosti s jej vedeckými a filozofickými aktivitami, najmä s poukazom na syntézu Leibnizovho a Newtonovho učenia prezentovala v práci „*Na ceste k ' vlastnej izbe* “ (Bratislava: IRIS2006) aj slovenská filozofka Etela Farkašová.

Ak by som si mala vybrať súčasného sprievodcu po období osvietenstva, ktorý by ma, podľa môjho názoru, upozornil na všetky zákutia a peripetie danej éry a ktorý by mi poskytol jeho verný a komplexný obraz, s dôverou by som sa obrátila na Dagmar Pichovú. Svojou habilitačnou prácou odhaľuje množstvo nesmierne vzácných, často zabudnutých, a či nepovšimnutých informácií, a to nielen o osvietenstve vo všeobecnosti. Predovšetkým, samozrejme, o postave Émilie Du Châtelet – výnimočnej osobnosti, ktorá počas svojho krátkeho života napriek konvenciám a súdobým prekážkam dokázala zbúrať mýtus o tom, že ženy nemôžu uvažovať racionálne, že pre ne nie je „vhodné“ stať sa vedkyňami a filozofkami, že nemôžu byť rovnocennými partnerkami svojich mužských kolegov, ktorých paradoxne v mnohých ohľadoch, a to napriek neporovnateľne ťažším „štartovacím“ podmienkam, prevýšili. Svojím poctivým prístupom, precíznou prípravou a intelektuálnymi schopnosťami.

Napriek povesti (a či len nálepky) múzy a ochrankyne F. M. A. Voltaira, ako býva najčastejšie (aj podľa D. Pichovej) Émilie Du Châtelet prezentovaná, je to nesporne významná a v mnohých ohľadoch originálna vedkyňa a filozofka, venujúca pozornosť, o. i., aj úvahám o ľudskom šťastí a o postavení žien. Cieľom habilitačného spisu o Émilie Du Châtelet bolo „charakterizovať diskuziu venovanou vymezení filozofickej a vedeckej práce v prvej polovine 18. storočia, a to zo špecifického pohľadu *femme de lettres*, vzdelanej ženy pochádzajúcej z aristokratického prostredia“ (Pichová 2016, s. 13). Dagmar Pichová kladie mnoho otázok, na ktoré hľadá odpovede. Analyzuje stratégiu ktorú musela zvoliť Émilie Du Châtelet, ak sa chcela presadiť vo vede a filozofii 18. storočia. Charakterizuje jej komunikáciu so súdobými vedcami a učencami, zamýšľala sa nad jej výnimočným postavením. Pripomína do podrobností modifikácie pohľadov a hodnotení tejto osobnosti v kontexte nielen súdobých autorov a ich nasledovníkov, ale všimá si aj posuny v interpretácii po smrti Émilie Du Châtelet – v podstate do súčasnosti. Pripomína významné texty, publikácie a podujatia, ktoré boli venované tejto významnej filozofke, zároveň je však táto práca aj precíznou a obohacujúcou sondou do dejín raného francúzskeho osvietenstva.

Podrobné štúdium habilitačnej práce Dagmar Pichovej odkrýva viacero rovín interpretácie, a to aj vzhľadom na ňou pripomenutý interdisciplinárny charakter. Ako konštatuje, habilitáciu „... pravdepodobne najviac vystihuje zařazení do francouzské tradice dějin idejí, literární historie a dějin filozofie“ (Pichová 2016, s. 14). Môžem konštatovať, že všetky postupne „odhaľované“ a analyzované roviny prezentovania či už života, tvorby a koncepcie Émilie Du Châtelet, ako aj podrobne zmapované defínitorické uchopenia pojmov, s ktorými autorka pracovala a ktoré, ako to neraz zdôrazňuje, podliehali zmene (počnúc

náplňou a meniacim sa obsahom klasických pojmov, ako sú napr. *Gens de lettres, philosophes, savants...*), sú v habilitačnej práci obsiahnuté a zastúpené rovnovážne. Tvoria súvislý, čitateľsky nesporne veľmi prítlačlivý celok, ktorý je obohatený o skutočne precízne a podrobne zmapovaný poznámkový aparát, ako aj o množstvo kritických postrehov a komentárov. Dagmar Pichová vo svojej práci obsiahla obrovské penzum znalostí primárnej a sekundárnej literatúry, týkajúcej sa jedného obdobia, ako aj tematických, k textu relevantných problémových okruhov. Nesmierne cennými sú jej preklady textov (francúzskych, anglických, nemeckých...), najmä pasáží, ktorými vhodne premostňuje a upozorňuje na kľúčové prepojenia a posuny predovšetkým v tvorbe Émilie Du Châtelet.

Habilitačná práca je zložená z Úvodu, krátkeho pripomenutia života Émilie Du Châtelet a štyroch základných kapitol. Koncipované sú rozvážne a uvážlivo, logicky na seba nadväzujú. Rozširujú poznatkovú databázu percipienta, vyvolávajú záujem pokračovať autorkiným tempom pri nosných témach, na ktoré sústredila pozornosť. Nemenej zaujímavý a obohacujúci je aj Záver práce, ako aj precízne členená bibliografia (prioritne venovaná textom Émilie Du Châtelet, prácam učencov mapujúcich osudy tejto filozofky a vedkyne do roku 1800 a taktiež po roku 1800, primárnej a sekundárnej literatúry týkajúcej sa obdobia 17. a 18. storočia, ako aj prác venovaných dejinám ženskej otázky). Inšpiratívna je aj obrazová príloha, relevantná k danej téme a podrobne popísaná a vysvetlená v texte.

Som presvedčená o tom, že evidentne počnúc prvými dvomi hlavnými kapitolami danej habilitačnej práce: I. „Republika vzdelancov a *femmes de lettres*“ a II. „Súdobá recepcia osobnosti Émilie Du Châtelet“, ide o originálnu vedeckú prezentáciu a priblíženie nesporne zaujímavého obdobia ako aj kľúčovej postavy, ktorá v mnohých ohľadoch môže byť príkladom aktívneho prístupu modernej ženy, vedkyne a filozofky. Ide o sprístupnenie množstva informácií (často zabudnutých, často opomínaných), ktoré v takomto rozsahu a zameraní nie sú prítomné v žiadnom z textov relevantných k danej téme, a to nielen v našom stredoeurópskom prostredí. Osobne za najdôležitejšie považujem záverečné časti práce, či už III. kapitolu: „Cesty Émilie Du Châtelet k presadeniu v Republike vzdelancov“, v ktorej habilitantka sústredila pozornosť na charakteristické znaky francúzskej filozofky a vedkyne – ženy usilujúcej sa presadiť sa v typicky maskulínnom svete, ktorý nebol ústretový voči ambíciám žien. Inšpiratívnu je aj posledná kapitola, v rámci ktorej autorka zmapovala prínos Émilie Du Châtelet k vede a vedeckej popularizácii. Odkrýva doslova zákutia a zahalené miesta tvorby Émilie Du Châtelet, pripomína dôležité polemiky a diskusie, ktoré viedla a ktoré nesporne vplývali na jej tvorbu. Približuje vedecký rast markízy, ale najmä z veľkej

časti poukazuje na komplikácie, ktorým sa nevyhla pri snahe o dosiahnutie ocenenia najmä zo strany kolegov, vedcov daného obdobia. Neraz vstúpila „bosou nohou do osieho hniezda“, sympatické je, že sa napriek všetkému nedala zastrašiť a zlomiť, hoci, ako konštatuje Dagmar Pichová na margo polemík Émilie Du Châtelet s M. de Mairanom: „I když Émilie Du Châtelet přesvědčila publikum *gens de lettres* o svých odborných a rétorických schopnostech, poslední slovo v Akademii věd měl tak stejně nakonec Mairan. Hlas Émilie Du Châtelet nedostal v oficiálních prostorách francouzské vědy žádný prostor“ (Pichová 2016, s. 130).

Konštatujem, že posudzovaná habilitačná práca Dagmar Pichovej „*Émilie Du Châtelet, femme de lettres*“ spĺňa všetky vecné i metodologické a formálne kritériá, ktoré sú požadované pri tomto type vedeckých textov. Téma, ktorú spracovala, je relevantná odboru, v ktorom úspešne dlhodobo vedecky i pedagogicky pôsobí. Ako som už viackrát pripomenula, habilitačný spis je vypracovaný s nesmiernou precíznosťou a zmyslom pre detail. Problémy, na ktoré autorka upriamuje pozornosť sú prebádané z rôznych uhlov pohľadu. Neopomína upozorniť na rozdielnosť prístupov jednotlivých autorov a autoriek, pripomína kľúčové témy, rozpory a kontradikcie, ku ktorým sa Émilie Du Châtelet v svojom komplikovanom živote dopracovala a dostala. Ide o výnimočný, v mnohých ohľadoch originálny spis (najmä vzhľadom na všestrannosť pripomenutia tvorby Émilie Du Châtelet v konfrontácii s jej súdobými oponentmi a oponentkami).

Nemám výhrady k metódam používaným autorkou, ani k úrovni spracovania habilitácie. Po jazykovej i citačnej stránke ide o skvele spracovaný bezchybný text.

PhDr. Dagmar Pichová, Ph.D. svojou habilitačnou prácou, ako aj ďalšími prácami, ktoré som mala možnosť študovať preukázala, že patrí k vyzretým osobnostiam českej filozofickej scény, ako aj k špičkovým prekladateľkám. Vysoko oceňujem jej vklad a prínos do českej filozofie a previazanosť najmä s frankofónnou a anglosaskou filozofickou tradíciou. Jej habilitačná práca „*Émilie Du Châtelet, femme de lettres*“ spĺňa požiadavky kladené na habilitačné práce v odbore románska literatúra a preto plne doporučujem pokračovanie jej habilitačného konania pred vedeckou radou Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne a navrhujem ju na udelenie vedeckopedagogickej hodnosti docentka.

V Bratislave 28. 4. 2017

doc. Mgr. Erika Lalíková, PhD.

Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK v Bratislave